

איוב - דברי נחמה

ספר איוב כמשל
למאורעות הקשים העוברים על עם ישראל
ולעתיד הטוב הצפוי לנו

איתן כהן

תובנות חדשות בספר איוב שעלו בעקבות לימוד עם
תלמידים ומאורעות מלחמת "חרבות ברזל"

עריכת לשון ותוכן: הרב שאול ברוכי
עימוד ועיצוב כריכה: דיבון רוזן
ציור כריכה: צוריאל בכר
הדפסה וכריכה: ישראל ויס

פניות בענייני תוכן:
eitancahn@gmail.com

לרכישת הספר, סרקו את הקוד או שלחו הודעה ל: 050-4401459

©
כל הזכויות שמורות למחבר
מרחשון תשפ"ו

לעילוי נשמת
הורי היקרים

אבי מורי אהרן כהן ז"ל
בן הרב אברהם יהודה ז"ל ולאה ע"ה
אמי מורתי חיה אסתר סמואל-כהן ע"ה
בת הרב יצחק הי"ד והנרייטה ע"ה

ולעילוי נשמת אחי
עודד כהן ז"ל

לעילוי נשמת הורינו
צבי בן יעקב וקיילה פרומין ז"ל
שרה שפרה בת חיים זלמן פרנק ז"ל
דוד בן אפרים פישל הלוי ורחל טייך ז"ל
שיינדל רויזע (יפה) בת פנחס אליהו ורחל לרנר ז"ל
לעילוי נשמת כל בני משפחותיהם שנרצחו בשואה הי"ד

לעילוי נשמת בננו היקר
צבי פנחס ז"ל
בן חיים זלמן ורחל פרומין
שנפטר בדמי ימיו

לעילוי נשמת
דוד בן פרתה אדרי ז"ל
כ"ג תשרי תשע"ט
וחנה מרים בת איזה אדרי ז"ל
כ"א בסיון תשפ"ד

לעילוי נשמת חללי מלחמת חרבות ברזל
שמסרו נפשם על קידוש ה' בצאתם לעזרת ה' בגיבורים,
ובניהם בני משפחות קהילת אפרת:

אלקנה ויזל הי"ד

רועי חיים וייזר הי"ד

ארי יחיאל זנילמן הי"ד

יהודה דרור יהלם הי"ד

אלקנה נויילנדר הי"ד

אלעד פינגרהוט הי"ד

ינון פליישמן הי"ד

שלמה יקיר שרם הי"ד

ולע"נ נפגע המלחמה

חיים בן אריה ז"ל

לעילוי נשמת ידידי

משה ובנו אליעד אוחיון הי"ד

שמסרו נפשם להגנת העיר אופקים

בשמחת תורה תשפ"ד

כאן נכתבה תפילה לחזרת החטופים בריאים
ושלמים לבני משפחותיהם. בשבח לה' יתברך,
עד שעת הבאת הספר לדפוס כלל החטופים
החיים חזרו אל חיק משפחותיהם.

אנו נושאים תפילה שגם החללים יובאו לקבר
ישראל בקרוב.

תפילה לרפואת כל פצועי צה"ל וכוחות הבטחון הפצועים בגופם ובנפשם

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וְשְׁלֹמֹה,
הוּא יְבָרֶךְ וְיַרְפֵּא אֶת כָּל פְּצוּעֵי צָבָא הַהִגָּה לְיִשְׂרָאֵל וְכוּחוֹת הַבִּטָּחוֹן.
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִמְלֹא רַחֲמִים עֲלֵיהֶם לְהַחֲלִימָם, לְרַפְּאֵתָם,
לְהַחְזִיקָם וּלְהַחְיֹתָם, וְיִשְׁלַח לָהֶם מְהֵרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה
מִן הַשָּׁמַיִם לְרַמ"ח אֲגָבֵיהֶם וְשֵׁם"ה גִּידֵיהֶם
בְּתוֹךְ שְׂאֵר חוּלֵי יִשְׂרָאֵל,
רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ וְרְפוּאָת הַגּוּף,
הַשְׂתָּא בְּעֻגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְנֹאמַר אָמֵן:

אמר ירמיהו כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר, לבושיה שחורים ושערה סתור צועקת מבקשת מי ינחמנה, ואני צועק ומבקש מי ינחמני, קרבתי אצלה ודברתי עמה, ואמרתי לה: אם אשה את דברי עמי ואם רוח את הסתלקי מלפני. ענתה ואמרה לי: אינך מכירני? אני היא שהיו לי שבעה בנים, יצא אביהם למדינת הים, עד שאני עולה ובוכה עליו הרי שני בא ואמר לי נפל הבית על שבעה בנייך והרגם, איני יודע על מי אבכה ועל מי אסתור שעריי. עניתי ואמרתי: אין את טובה מן אמי ציון, והיא עשויה מרעית לחיות השדה. ענתה ואמרה לי: אני אמך ציון, אני היא אם השבעה, שכן כתב "אומללה יולדת השבעה" (ירמיה טו, ט).

אמר לה ירמיה: דומה מכתך למכתו של איוב: מאיוב נטלו בניו ובנותיו, וממך נטלו בנייך ובנותייך, מאיוב נטלתי כספו וזהבו, וממך נטלתי כספך וזהבך, לאיוב השלכתי לתוך האשפה, וליך (=לך) עשיתי אשפה של זבל. וכשם שחזרתי ונחמתי את איוב כך אני עתיד לחזור ולנחמך: לאיוב כפלתי בניו ובנותיו וליך (=לך) אני עתיד לכפול בנייך ובנותייך, לאיוב כפלתי כספו וזהבו וליך (=לך) אני עתיד לעשות כן, לאיוב נערת מן אשפה ועליך הוא אומר "התנערי מעפר קומי שבי ירושלים" (ישעיה נב, ב). בשר ודם בנה אותך, בשר ודם החריבך, אבל לעתיד לבא אני בונה אותך, שכן כתוב: "בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס" (תהלים קמז, ב). אמן במהרה בימינו הקדוש ברוך הוא יקיים את המקרא שכתב עלינו "ופדויי ה' ישובון ובאו לציון ברינה" וגו' (ישעיה לה, י).

פסיקתא רבתי, פסקא כו

יהודה השבויה
מטבע רומי לציון
חורבן ירושלים

תוכן העניינים

הקדמה 11

שער א: איוב - מסגרת הספר 17

שער ב: דיון בשאלת הגמול 21

משה רבנו כתב את ספר איוב / משה רבנו ושאלת הגמול - "הודיעני נא את דרכך" / "בשעה שעלה משה למרום" / "וראית את אחורי" - מה הראה ה' למשה? / משה רבנו - הימן? / שלמה המלך ושאלת הגמול

שער ג: איוב - היה באמת או משל היה? 35

היה באמת או משל היה? / מעולי גולה היה ובית מדרשו בטבריה / דעת הרמב"ם - איוב הוא משל לדעות השונות באמונת ההשגחה / האומנם יש נספה בלא משפט?

שער ד: אבות האומה, וכלל ישראל 47

אברהם אבינו - ברית בין הבתרים / דעת הרמב"ן על גזרת הגלות / קושי עם דברי הרמב"ן / אברהם אבינו עמד בכל הניסיונות שהקב"ה ניסה אותו / הירידה למצרים ולקחת שרי נְסֻפֵּי בתוך הניסיונות שבהם עמד אברהם אבינו / עשרה דורות - אברהם אבינו מקבל שכר כולם / הבחירה באברהם אבינו / דורו של אברהם אבינו - דור הפלגה / עד שנבחר אברהם אבינו היו כל העמים ראויים לברכה / אין "שכר כולם" בלי "תיקון כולם" / מעשה אבות סימן לבנים / מדוע האדם הראשון לא הצליח לתקן את חטאו כאשר חזר בתשובה? / התיקון - משיעבוד מצרים דרך מעמד הר סיני, ועד החזרה למרכז העולם - ארץ ישראל ובית הבחירה / הנפילה בחטא העגל / תיקון סבב שני / סיום התיקון - מה יקרה בסופו של דבר עם העטירות?

שער ה: איוב 77

אישיותו של איוב / עושרו של איוב מזכיר את עושרם של אבות האומה / מנהגו הקבוע של איוב / הצרות / הסיכוב הראשון של הצרות / תגובת איוב / אף על פי כן הצרות ממשיכות / אמונת איוב ואמונת אשתו / מה חשבה אשת איוב? / עמדת התרגום בנוגע לאשת איוב / מהר"י קרא - איוב ידע שזוהי הצרה האחרונה - אמונה בגאולה

שער ו: איוב ורעיו, משל לעם ישראל ואומות

העולם..... 95

רעי איוב - חיים בעולם הגלובלי / הלכות שתיקה, קושי לנחם או שמא שתיקה רועמת? / ספר איוב הוא נבואה שנאמרה לאומות העולם / שיטת הרמב"ם - דעות הרעים כדעות באמונת ההשגחה / שלושת הרעים מיצגים את אומות העולם ביחס לעם ישראל / הרעים מוכנים לבוא לנוד ולנחם את איוב כשהוא מוכה אבל שותקים מלומר מילות נחמה / מהות שתיקתו של כל אחד מהרעים על פי הרמב"ם / איוב לא מוצא נחמה מהרעים, במקום זאת הוא מקלל את יומו / פתיחת פיהם של הרעים / אליפז - "קרא נא היש עונך", "בסעיפים מחזיונות לילה" / חלק התוכן במעניו של אליפז / חלק התצורה במעניו של אליפז / בלדד / עיקר המענה השני של בלדד - השקפת עולמם של תלמידיו ביחס לעם ישראל / צופר / מענה איוב על מה שעתיד לקרות לרעיו / מענה איוב הוא מענה לבית עשו ולבית ישמעאל / התהליך הרוחני העובר על איוב

שער ז: מענות אליהוא, סבלנות אמונית וסוד

הגלגול של האדם ושל האומה..... 127

אליהוא / מי היה אליהוא? / שלושת האמונות של אליהוא בעניין שאלת הגמול / סבלנות אמונית תוביל להבנה אמיתית / שני דברים חשובים בעניין הסבלנות האמונית / החידה של הרמב"ן בדבר הסוד שמוזכר בדברי אליהוא / האלשיך הקדוש - אליהוא מחדש לאיוב סוד גלגול נשמות / המלאך שמלמד זכות / שלוש מענות איוב והרעים, שלוש גאולות עם ישראל ובתי המקדש / חמישים מכות על איוב, ובכל זאת הוא נשאר בעל

ממון

שער ח: התגלות ה' יוצרת תובנות חדשות אצל איוב ואצל הרעים..... 147

מענות ה' מן הסערה / ההתגלות הראשונה של ה' העוסקת בהתבוננות בפלאי הבריאה / עצירת השאלה של איוב על הצרות שפקדו אותו / איוב אינו יכול להחליף את הקב"ה בטיפול ברשעים הגאותנים / תזכורת מופלאה של חיות אימתניות / פשר ההתגלות הארוכה העוסקת בשור הבר ובלווייתן / מיהו הלווייתן ומה יהיה בסופו? / מענה איוב האחרון / על חיי העולם הזה - על "ואנכי עפר ואפר" - על אברהם אבינו שבעצמו שואל ומבקש לדעת את משפטי ה' / חרה אף ה' ברעי איוב ותפילת איוב / הרעים לא דיברו נכונה, מול עבדי איוב / איוב דיבר נכונה / "כי לא לפניו חנף יבוא" - מתוך שאיוב יודע בה' שאמיתי הוא - לפיכך לא כיזב בו / אין אדם נתפס בשעת צערו / "ואיוב עבדי יתפלל עליכם" / תפילת איוב על הרעים כתפילת אברהם אבינו על אבימלך

שער ט: שבותו של איוב ושבות עם ישראל ... 175

"ה' שב את שבות איוב" / "ה' שב את שבות איוב" - כשבותו של עם ישראל / השיבה מאת ה' היא נצחית / מנחמים ונותנים איש קְשִׁיטָה אחת וזם זהב / הקְשִׁיטָה - הודאה בצדקת דרכו של איוב / כולם נותנים לאיוב זם זהב / "הללו את ה' כל גוים" - כי גבר עלינו חסדו" / כל אשר לאיוב הוכפל - כפילות רכוש, בנים ובנות, כפילות שנות חיים / "והותיר ה' לטובה בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך" - כל זה מתקיים באיוב / גידולי הקרקע של איוב מעין שיבת ציון/ הבכור מקבל פי שנים / המאבק על הבכורה / מה מועילה שבות איוב לכפר על אשר נלקח ממנו? / פירושו המפתיע של הרמב"ן / חזרת השבויים / איוב ופרשת התשובה / נצח ישראל - כללות נשמות האומה / "וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כְּבָנוֹת אִיּוֹב בְּכָל הָאָרֶץ" / ימי חיי איוב - מאתים ועשר שנים כמניין שנות שיעבוד מצרים / איוב רואה ארבעה דורות - "ודור רביעי ישובו גנה" / "זקן ושבע ימים" - איוב כאברהם

חתימת הספר: בקימה מהמשבר מתחוללת לידה מחודשת..... 203

הקדמה

ספר איוב העוסק בשאלת הגמול, או סוגיית ההשגחה כפי שמכנה זאת הרמב"ם, הוא ספר עמוק ועמוס בכאב. מתוך ייסוריו הנוראיים של איוב זועקת שאלת "צדיק ורע לו".

בעת הזאת עם ישראל סובל בייסורים, החל מהמכה הכואבת שספגנו בשמחת תורה, דרך הגיבורים שמוסרים את נפשם על קדושת ה', כאשר ברקע החטופים בעזה, ה' ישיבם בריאים ושלמים בגופם ובנפשם חזרה לבתיהם, יישובים נחרבו, יישובי הצפון עדיין לא נסתיים שיפוצם וישנם תושבים רבים שטרם חזרו לבתיהם, הדרום גם הוא עוד רחוק מלחזור לחיי שגרה, וכפי הנראה, החיים שם גם לכשישובו למסלולם - יהיה זה מסלול חיים חדש ושונה. בתוך תקופה כואבת זו הייתה לי הזכות ללמוד עם תלמידי בתיכון אורט גרוס בקרית גת את ספר איוב. זוהי זכות כואבת, שמעוררת שאלות אמוניות קשות שגם כך נמצאות בחלל האוויר בימים שכאלו. בזכותם של התלמידים נדרשתי להעמיק ולברר, ותוך כדי הבירור עלו הדברים שמונחים לפניכם הקוראים.

כאמור, שאלת ההשגחה, או כפי שהיא מכונה שאלת "צדיק ורע לו", עולה מתוך פרקי ספר איוב - אך הציפייה היא למצוא גם את המסר לדורות שהספר צופן בחובו, או במילים אחרות - את הנמשל של הספר. האם בא הספר רק להורות לנו גם לעתיד ש"יש נספה בלא משפט", ושלא כל הסובלים בהכרח משלמים על פשעיהם? או שהוא בא להראות את הדעות השונות בעניין ההשגחה, כפי שמציין הרמב"ם בספרו "מורה הנבוכים"?¹ או שמא מתחבא לו בין פרקי הספר גם נמשל בולט יותר, ומוטל עלינו לחפש אותו כפי שאנו מחפשים נמשל בכל פעם שמספרים לנו על משהו שהוא משל.

1. חלק ג, פרק כג.

הרמב"ן בהקדמתו לפירושו לאיוב מציין ש"יש בזה העניין סוד גדול מסודות התורה, לא ישיגם דעת חושב, רק הזוכה להם לומד מפי לומד עד משה רבנו עליו השלום מפי הגבורה יתברך, והוא הנזכר בדברי אליהוא". הרמב"ם מציין אף הוא שיש בספר דברים שהם "כבשונו של עולם" (הגם שכפי הנראה התכוון בעיקר לעניין אמונת ההשגחה). הרי שדברים גדולים מסתתרים להם בספר איוב, ואף אם אנו איננו מקובלים "לומד מפי לומד עד משה רבנו עליו השלום", אולי אם נזכה נעמוד על דברים עמוקים המכוונים לכבשונו של עולם. מתוך שלימודנו יהיה לימוד תורה לשמה, הרי שנתפלל שנזכה למה שנאמר בפרק קניין תורה על הלומד תורה לשמה ש"מגלים לו רזי תורה", ובכך נזכה אולי לדברים שאלהים כיוונו הרמב"ם והרמב"ן.

מתוך השקפה זו נכתבים הדברים הבאים המנסים להציב נמשל לספר. נמשל זה הוא כללות האומה - סיבלה וגאולתה לאורך הדורות בשני סבבים: סבב ראשון מאברהם אבינו ועד יציאת מצרים ומתן תורה, וסבב שני לאחר חטא העגל שבו קלקלנו את עולמנו, ובשל כך נדרשנו לסבב נוסף של תיקון עולם,² אשר על כן שוב כלל ישראל סובל בייסורים שונים לאורך ההיסטוריה עד ביאת גואל צדק לגאולה שלמה במהרה בימינו. יחסם של אומות העולם לייסורינו הוא כיחסם של הָרָעִים לייסוריו של איוב. הם מוכנים לנוד לנו כאשר אנו מוכים וחבולים, אבל למעשה הם ששים יותר להאשים אותנו במצב, או לומר לנו שאין מה לעשות בעניין, ואל לנו לפעול בכוח תקיף מידי כנגד אויבינו מבקשי רעותנו. אך אנו יודעים נאמנה כי אֵל דעות ה' ולו נתכנו עלילות, וכפי שאחריתו של איוב היתה בטוב כפול מראשיתו, כך גם אנו בסוף ייטיב ה' לנו בכפל כפליים ואחריתנו תשגה מאוד.

גם אם נשתכנע שספר איוב נסוב על כללות ישראל, מתבקשת

2. הצורך בתיקון דווקא לאחר חטא העגל נובע מכך שבמתן תורה פרחו נשמתנו וזכינו שוב לחיים מבורא עולם שהיו אמורים להיות חיי נצח, אלא שגרם החטא ואיבדנו את המעלה שבה זכינו במתן תורה.

השאלה, מדוע לא גילינו את הנמשל הזה עד היום? נדמה לי שהתשובה על כך מופיעה בדיוק בתשובתו של הקב"ה למשה רבנו, כאשר סירב לגלות לו את שיקולי הגמול. משה כתב את ספר איוב ברוח הקודש, ובתוך הספר הסתיר נמשל שיבוא עת בעתיד לגלות אותו - לקראת סיום עניינו של הספר. לקראת השלב שאנו מקווים ומאמינים שהוא מתקרב והולך, שבו הקב"ה יגלה אלינו וישפוך רוחו על כל בשר, ואז ייפתרו כל שאלותינו כפי שקרה לאיוב עצמו.

יחד עם ההבנה העשויה להתקבל מהספר, שהכול נגזר מראש כולל ייסוריהם של איוב ושל עם ישראל, חובה לציין שאנו מאמינים באמונה שלמה שבו זמנית ישנה גם מציאות מקבילה, והיא שהדברים אינם בגזרה מראש באופן מוחלט. מעשינו כבני אדם קובעים רבות ויכולים לשנות את הדברים, הן ברמת הכלל, ביחס לזמן ולאופן שבו הדברים יקרו, והן ברמת הפרט שמעשינו משנים במיוחד את מסלול חיינו לכל אורך הדרך. בייחוד בעניין של מחלות וייסורים שונים אנו מאמינים בכך שתשובה, תפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזרה. אמונתנו המורכבת מ"דיעה" של הבורא את אשר עתיד להיות, יחד עם ה"בחירה" החופשית שלנו כבני אדם לקבל החלטות שמשפיעות על חלקים מתמונת חיינו והתהליכים ההיסטוריים, היא אכן יסוד באמונת ישראל.

יש להדגיש שחיבור זה אינו מתיימר להיות חיבור פרשני לספר איוב במובן המקובל של הדבר, של פירוש פסוק אחרי פסוק. בוודאי שיש בחיבור זה פרשנויות משמעותיות לחלקים בספר, אולם הוא אינו בא להחליף את הצורך לשבת וללמוד את הספר כולו עם פרשניו המסורתיים מנוחתם עדן. יתר על כן, לעיתים יובאו קטעים מתוך ספר איוב על מנת להדגים רעיון כללי המשתרע על פני מספר פסוקים גדול. כדי לא לחרוג ממטרת החיבור הזה, קטעים אלו יובאו ללא פרשנות לידם. במקומות אלו כל לומד ישיג בכוחות עצמו עד כמה

שידו מגעת בהבנת פשט המילים בפסוק, ואם ירצה להעמיק יותר יפתח ספר איוב עם פרשניו המסורתיים.

מבנה הספר: הספר פותח בארבעה שערי רקע לדיון בספר איוב, ורק לאחר מכן נכנס לדון בספר איוב לעומקו. השער הראשון הוא רקע כללי, המאפשר לכל קורא להבין על מה מדובר בספר איוב. השער השני דן ב"שאלת הגמול" שבה עוסק ספר איוב, ובקושי שלנו בני האנוש להבין את התנהלות הגמול בעולם, דבר שאפילו משה רבנו אדון הנביאים ושלמה המלך החכם באדם, לא בהכרח הבינו אותו. השער השלישי עוסק בשאלה שאותה הציבו חז"ל: אם איוב היה באמת או שהוא רק משל? שער זה פותח בפנינו את ההבנה שאם מדובר על משל, הרי שיש נמשל, ולדידנו הנמשל הוא עם ישראל. השער הרביעי עוסק באבות האומה ועם ישראל, ומבאר שמעשיהם של אבות האומה הם סמל למה שקורה לעמנו במהלך שנות ההיסטוריה. בשער זה גם נציג שני סבבים של תיקון עולם על ידי עם ישראל, האחד לפני חטא העגל והשני לאחריו. ספר איוב הוא בבואה של סבבים אלו. מהשער החמישי ואילך הדיון מתמקד בספר איוב עצמו: על איוב, על איוב ורעיו, על המשל לעם ישראל ואומות העולם והשקפות העולם השונות, על השקפת ה'גמול' ו"עולמות הגלגול" של היחיד והאומה, ההתגלות של ה' ומה שהיא מלמדת אותנו וסיומו המתוק של הספר בכך שה' שב את שבות איוב - שבותנו שלנו.

אסיים בתפילה שהקב"ה יאמר לצרתינו די, יינקם מאויבינו, וירפא את כאבינו הרבים, הן ברפואת הפצועים שיצאו כאריות להגנת ישראל, הן בהצלת החטופים, הן ברפואת הנפש של היוצאים למערכה שחוו חוויות קשות, ויחבוש את כאבן של המשפחות השכולות והעם כולו. ייתן ה' לכל עם ישראל כוחות להתרומם ולהביט אל הנצח הנותן כוח לחיי יום יום בעלי משמעות גדולה, ויברכנו בכפליים בגילוייה של גאולה נפלאה כפי שעשה לאיוב בסיומו של הספר.

מודה אני לריבונו של עולם ששם חלקי מיושבי בית המדרש במשך שנים של מתיקות התורה בישיבת ההסדר ירוחם ובישיבת מרכז הרב, וזיכני ללמוד וללמד את הדברים הללו ודברים אחרים יחד עם תלמידים מקשיבים, בתפילה שכן יזכני ה' להמשיך באוהלה של תורה בהרחבה ובנחת, ללמוד ולברר דברים לאמיתה של תורה. הכרת הטוב להורי האהובים ר' אהרן כהן ופרופ' חיה אסתר סמואל־כהן זיכרונם לברכה, שגידלוני ללמוד תורה ועודדו אותי לצמוח עוד ועוד לאורך כל הדרך, למשפחתי האהובה - רעייתי תצי, בנינו ובנותינו, שתמיד מהווים את העוגן היציב שבו התורה צומחת, ולחמי וחמותי היקרים חיים ורחל פרומין אוהבי תורה וספר שתמיד מעודדים את לימוד התורה ויראת השמים במשפחה. תודה לאחי הרב אמוץ כהן, ראש כולל הדיינות "אור יוסף" בבית חג"י, לרעייתי גיסתי מיכל, ולידיד המשפחה מרדכי נאמן, שאנו מקיימים בו את הכתוב במשלי (פרק כז, י) "רַעַךְ וְרַע אֶבֶךָ אַל תַּעֲזוֹב". שלושתם עברו על הספר והעירו את הערותיהם, חלק מהערותיהם הוכנסו לתוך הדברים כפי שהם לפניכם.

ספר זה לא היה יוצא באיכות שלפניכם ללא מאמציהם המקצועיים של מספר אנשים, ואני מודה להם על כך מקרב לב. הרב שאול ברוכי עמל על עריכתו המקצועית של הספר בתוכן ובלשון. דיבון רוזן ניצח בטוב טעם על העימוד, עיצוב הפנים והכריכה. צוראל בכר צייר את הציור המיוחד שבכריכת הספר בכשרונו הייחודי, והצליח לקחת אותנו מהמצוקה אל עבר הישועה. ישראל ויס ניצח על מלאכת ההדפסה. הספר נכתב לאורך תקופה לא קצרה במלחמה. ראשיתו בתמוז תשפ"ד והוא נחתם בימים אלו בחודש אדר תשפ"ה. ישנם קטעים שנכתבו באופן רלוונטי לרגעי הכתיבה המתייחסים למאורעות המלחמה. אף על פי שהמלחמה ושחרור החטופים התקדמו במהלך תקופה זו, מתוך תפיסה שיש אותנטיות מיוחדת בהקשרים למלחמה, הדברים שנכתבו במהלך התקופה הושארו כפי שנכתבו בזמן כתיבתם.

יהי רצון שהקב"ה יאמר לצרותינו די, ויראנו בנחמת ציון השלמה
במהרה בימינו.

איתן כהן

יח אדר תשפ"ה

שערה

איוב

אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָם וְיָשָׁר וִירָא
אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע. וַיִּגְדְּלוּ לוֹ שִׁבְעָה בָנִים וְשְׁלוֹשׁ בָּנוֹת. וַיְהִי מִקְנֵהוּ
שִׁבְעַת אֲלָפֵי צֹאן וְשִׁלְשָׁת אֲלָפֵי גְמָלִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת צֶמֶד בָּקָר
וְחֲמִשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וְעֶבְדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָדוֹל מִכָּל
בְּנֵי קָדֶם.¹

אישיותו של איוב

"אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָם וְיָשָׁר וִירָא
אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע". מטבע הדברים, דמות מופת כזו, כמו שמעיד עליו
הכתוב, יכולה לצפות שזכות תומת דרכה ויושרה ישפיעו עליה שפע
טובה, כדברי דוד המלך עליו השלום: "תָם וְיָשָׁר יִצְרוּנִי (=ישמרו אותי) כִּי
קָוִיתִיךָ".² אכן כך נראים הדברים בתחילת הספר. איוב, איש מבורך
במשפחתו היפה והמאוחדת, מבורך ברכושו בעושר רב ובהצלחה
בנכסיו.

עושרו של איוב מזכיר את עושרם של אבות האומה

עושרו של איוב משמעותי כל כך והוא מתואר כבר בפסוק השלישי

1. איוב פרק א, א-ג.

2. תהלים פרק כה, כא.

בספר: "וַיְהִי מִקְנֵהוּ שְׁבַעַת אֲלָפֵי צֹאן וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפֵי גְמָלִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת צֶמֶד בָּקָר וְחֲמִשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וְעֶבְדָּהּ רַבָּה מְאֹד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מְכָל בְּנֵי קֶדֶם".

ביחס לשלושת האבות נאמרו דברים דומים. על אברהם אבינו נאמר:³ "וַיְהִי לוֹ צֹאן וּבָקָר וְחֲמֹרִים וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וְאֵתְנַת וְגַמְלִים". על יצחק נאמר:⁴ "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְשָׁנָה הַהוּא מָאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'". וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הַלֹּךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד. וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּהּ רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אוֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים". על יעקב אבינו עוד בהיותו בחרן נאמר:⁵ "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי לוֹ צֹאן רְבוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֶבְדִּים וְגַמְלִים וְחֲמֹרִים". כאשר בהמשך יהיה יעקב בדרכו חזרה לארץ כנען הוא עוד ישלח מנחה לעשו אחיו, מבעלי החיים שזכה בהם בברכת ה'.

הברכה גם היא מגיעה לרגלי אבותינו. לאברהם אבינו נאמר:⁶ "וְהָיָה בְרָכָה", והסביר הרמב"ן בפירושו לפסוק שיהיו מבורכים בעבור אברהם. לבן הארמי מבין שהברכה שהגיעה אליו, היא בזכות יעקב:⁷ "נַחֲשָׁתִי וַיְבָרְכֵנִי ה' בְּגִלְלָהּ", וגם יעקב מודה בכך באומרו ללבן:⁸ "וַיְבָרֶךְ ה' אֶתְךָ לְרִגְלֶיךָ". כך גם ברכת ביתו של פוטיפר הגיעה בזכות יוסף:⁹ "וַיְהִי מֵאֵז הַפְּקִיד אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יָשׁ לוֹ וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף וַיְהִי בְרָכָת ה' בְּכָל אֲשֶׁר יָשׁ לוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֵה".

הגמרא לומדת שגם איוב היה מקור של ברכה, וכל מי שקיבל ממנו אפילו פרוטה כבר היה מתברך בעצמו. בנוסף לומדת הגמרא שכמו

3. בראשית פרק יב, טז.

4. שם פרק כו, יב-יד.

5. שם פרק ל, מג.

6. שם פרק יב, ב.

7. שם פרק ל, כז.

8. שם, פסוק ל.

9. בראשית פרק לט, ה.

אבותינו גם רכושו של איוב פרץ את גבולות הטבע:¹⁰

"החנם ירא איוב אלהים. הלא אתה שכתב בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ".¹¹ - מאי "מעשה ידיו ברכת" (=מה פירוש הכתוב מעשה ידיו ברכת)? אמר ר' שמואל בר רב יצחק: כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. מאי "ומקנהו פרץ בארץ" (=מה פירוש הכתוב ומקנהו פרץ בארץ)? אמר ר' יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם, מנהגו של עולם - זאבים הורגים העזים, מקנהו של איוב - עזים הורגים את הזאבים.

מי שעושה עסקים עם איוב מתברך כמו מי שמשותף את עסקיו עם אבותינו. רכושו של איוב פעל למעלה מהטבע, כמו העושר של אבותינו שהיה למעלה מהטבע. אברהם, שמרוב עושרו הפורץ אין לו וללוט בן אחיו מספיק מקומות מרעה כדי לשבת יחדיו, יצחק המגדל פי מאה תבואה במקום אחד ויעקב שנאמר עליו במפורש: "ויפרץ האיש מאד מאד".¹²

מנהגו הקבוע של איוב

והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו ושלחו וקראו לשלשת אחיתיהם לאכל ולשתות עמם. ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב וימקדשם והשפים בבקר והעלה עלות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגברו אלהים בלבבם ככה יעשה איוב כל הימים.¹³

10. בבא בתרא, דף טו עמוד ב.

11. איוב פרק א, ט-י.

12. בראשית פרק ל, מג.

13. שם, ד-ה.

שבעת בניו ושלוש בנותיו של איוב נוהגים לערוך משתאות באופן קבוע בסבב בין הבנים. כאשר מסתיים סבב, איוב חושש שמא מתוך שמחת המשתה הפריזו על המידה ותוך כדי הדברים בניו חלילה "בָּרַכּוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּם", כלומר קללו את שם ה' (מפאת הכבוד כלפי הקב"ה הכתוב נוקט בלשון "סגי נהור"). לכן באופן קבוע בסיום כל סבב של המשתאות של בניו הוא מקדש אותם, משכים בבוקר ומעלה עולות כנגד כל אחד מהם: "וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יָמֵי הַמִּשְׁתָּה וַיִּשְׁלַח אִיוב וַיִּקְדָּשׁם וַהֲשִׁיבם בִּבְקָר וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסֶּפֶר כָּלֶם, כִּי אָמַר אִיוב אוֹלֵי חֲטָאוֹ בְּנֵי וַבָּרַכּוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּם כֹּכָה יַעֲשֶׂה אִיוב כָּל הַיָּמִים".

ישנו מנהג קדמון בעם ישראל המזכיר במדויק ואף נסמך על מנהגו של איוב. מנהג "תענית בה"ב" (ימי שני, חמישי ושני) שלאחר ימי המשתה והשמחה של החגים. זהו מנהג שיש בו התקדשות מחודשת לאחר ימי משתה ושמחה, מתוך החשש לחילול השם במהלך ימים אלו, כפי שכותב ר' יעקב "בעל הטורים"¹⁴:

ותלמידים מתעניין בו (=בחודש ניסן) שני וחמישי ושני מפני חילול השם שלושה ימים. ונראה לי דהנך (=שאלו) שלושה ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז להתענות שלושה ימים אחר הפסח וכן אחר הסוכות, מפני שהם ימי משתה ושמחה ושמא מתוך כך באו לידי עבירה, וסמכו אותם אקרא (=על הפסוק) דאיוב: "ויהי כי הקיפו ימי המשתה" וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אוֹלֵי חֲטָאוֹ בְּנֵי" וגו'.

מעיר על כך בעל "הפרישה"¹⁵:

והעלה עולות וכו'. לכך אנו מתעניין שאין לנו קרבנות. חששו של איוב הוא חשש יהודי מאוד, החשש מפני חילול השם.

¹⁴. טור, אורח חיים, סימן תכט.

¹⁵. ר' יהושע ולק, הפרישה על הטור.

חשש דומה מפני החטא הבלתי מתוכנן נוכח גם הוא בחייהם של אבות האומה:¹⁶

כדרבי יעקב בר אידי, דרבי יעקב בר אידי רמי (=הקשה מפסוק אחד לשני), כתיב: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" וכתוב: "ויירא יעקב מאד!" אמר: שמא יגרום החטא.¹⁷

הגמרא מבטאת את חששו של יעקב, שעל אף הבטחת ה' להיות עימו ולשמור עליו, הוא חושש שמא יגרום החטא והוא לא יהיה זכאי לכך. דבר זה מוזכר גם בדברי הרמב"ן ביחס להתנהגותו של אברהם אבינו בשעה שהוא מבקש לדעת בוודאות שהוא הולך לרשת את ארץ ישראל - "במה אדע כי אירשנה?"¹⁸:

אבל בקש אברהם שידע ידיעה אמיתית שיירשנה ולא יגרום חטאו או חטא זרעו למנעה מהם, או שמא יעשו הכנענים תשובה ויקיים בהם "רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ להאביד ולהרוס, ושב הגוי והוא מרעתו ונחמתי על הרעה".¹⁹ והקדוש ברוך הוא כרת עמו ברית שיירשנה על כל פנים.

גם משה רבנו חושש לומר ליתרו שהוא הולך למצרים במטרה להוציא את בני ישראל ממצרים, ובמקום זאת הוא מסתפק באמירה "אֵלֶּכָּה נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל אַחִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדֵם חַיִּים"²⁰:

16. ברכות, דף ד עמוד א.

17. חשש מעין זה מופיע ביחס ליעקב אבינו במדרש הגדול לספר דברים פרק ד, כסיבה לכך שיעקב אבינו מבקש מבניו להעלות את עצמותיו לארץ ואינו מסתפק בכך שיוזכה להגיע אליה בתחיית המתים. ובדומה לכך כותב המדרש לגבי יוסף המשביע את האחים להעלות את עצמותיו איתם ממצרים.

18. רמב"ן לבראשית פרק טו, ז.

19. ירמיה פרק יח, ז.

20. שמות פרק ד, יח.

למה לא הגיד לו בדבר? (=מדוע לא אמר משה ליתרו את מטרות שליחותו?) אמר: לא אמר לי הקדוש ברוך הוא להוציא את ישראל אלא על תנאי מתוך תשובה, שמא חוס ושלום לא יעשו תשובה ויגרום החטא שלא יצאו ונמצאתי משקר בדברי המקום, אלא יהיה הדבר סתום וסוף מילתא עבידא לאיגלויי (=וסוף הדבר עתיד להתגלות שאוציא אותם ממצרים).²¹

כך מופיע בגמרא במסכת ברכות גם ביחס לדוד מלך ישראל, שאמר שהוא יודע שיש שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אך אינו יודע האם יש לו חלק עמהם, "שמא יגרום החטא".

הצרות

לאור אישיותו וזהירותו של איוב לא היה צפוי שיפגעו בו צרות גדולות וקשות. מבחינתו ומבחינת כל מכריו צרות אלו נחתו עליו בהפתעה גמורה. דיון בפמליא של מעלה מספר לנו על השתלשלות הצרות, שהתחילה בהפניית תשומת הלב של השטן על ידי הקב"ה לאיוב ירא האלוקים:

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' וַיָּבֹא גַם הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן מֵאֵין תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר מְשׁוּט בָּאָרֶץ וַיַּמְהַלֵּךְ בָּהּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הֲשִׁמֹּת לִבְךָ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יֵרָא אֶל־הֵם וְסָר מִרָע?²²

על שום מה ולמה נבחר איוב האיש התם והישר, ירא האלוקים והסר

21. מדרש הגדול לספר שמות פרק ד, פסוק יח. המדרש מוסיף שמאותה סיבה גם יעקב איננו אומר לנשותיו שהקב"ה התגלה אליו וציווה שישבו לארץ ישראל, אלא מציג זאת כרצונו הפרטי ובעקבות התנהגותו של לבן כלפיו.

22. איוב פרק א, ו-ח.

מרע "לזכות" לתשומת לב מיוחדת מהשטן? הפסוקים אינם מספקים תשובה לשאלה זו, והיא נשאת פתוחה, בדיוק כפי שסבלו של אברהם אבינו אינו מוסבר,²³ וכפי שסבלו של זרעו נגזר מראש - "כי גר יהיה זרעך... ועבדום ועינו אותם". המדרש אף מציב את היבחרו של איוב לסבול יסורין כבחירה אלוקית עוד בטרם בא לעולם:²⁴

"תמים היה בדורותיו"...²⁵ "אחד היה אברהם"..²⁶ ר' חנינא ור' יוחנן תרוויהו אמרין (=שניהם אומרים): בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בוראו, ומה אני מקיים היה? שהיה (=אברהם) מתוקן להדריך כל העולם כולו בתשובה. "הן האדם היה",²⁷ מתוקן למיתה, נחש היה מתוקן לפורענות, קין היה מתוקן לגלות, איוב היה מתוקן ליסורין,²⁸ נח היה מתוקן לנס, משה היה מתוקן לגואל, מרדכי היה מתוקן לגאולה.

23. במסכת סנהדרין, דף פט עמוד ב, מובא דיון דומה בין הקב"ה לשטן ביחס לאברהם אבינו בתור הגורם לניסיון הקשה של עקידת יצחק: "ויהי אחר הדברים האלה והאֱלֹהִים נסה את אברהם". מאי אחר? אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: אחר דבריו של שטן, דכתיב: 'ויגדל הילד ויגמל' [ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק], אמר שטן לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך? אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו? אם אני אומר לו זבח את בנך לפני - מיד זובחו. מיד, 'והאֱלֹהִים נסה את אברהם, ויאמר קח נא את בנך'."

24. בראשית רבה, פרשה ל, סימן ח.

25. בראשית פרק ו, ט. הפסוק מדבר על נח, ונדרש לגביו בהמשך המדרש שנח היה מתוקן לנס.

26. יחזקאל פרק לג, כד.

27. בראשית פרק ג, כב. הפסוק מדבר על אדם הראשון.

28. המדרש דורש לגבי הדמויות השונות שהכתוב משתמש ביחס אליהם במילה "היה", במקרה של איוב זהו הפסוק הפותח את הספר: "איש היה בארץ עוץ".

הסיבוב הראשון של הצרות

השטן מבקש רשות מאת הקב"ה לפגוע באיוב בטענה שיראת האלוקים שלו אינה יראת אלוקים שלמה, אלא היא נובעת מהטוב שהקב"ה השפיע לו: "וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר הַחֲנֹם יִרְא אֱיֹב אֶל־הֵימָּה. הֲלֹא אֶת אֶתָּה שָׂכַתְּ בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסְבִּיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בִּרְכָתְךָ וּמִקְנֶהוּ פָּרִץ בְּאַרְצָךְ. וְאוֹלָם שָׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ אִם לֹא עַל פְּנִיךָ יִבְרַכְךָ".²⁹ האם השטן אפילו רומז לכך שיראת האלוקים של איוב לא רק שאינה שלמה וגם אינה טהורה, אלא נובעת מתוך הרצון לקבל את השפע והטוב?!

ואז קבלת הרשות מגיעה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדְךָ רַק אֱלֹהֵי אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵעַם פְּנִי ה'".³⁰ הקב"ה מאפשר לשטן לפגוע באיוב אבל הוא מציב בפניו מגבלה "רַק אֱלֹהֵי אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ".

חז"ל תיארו את התנהלותו של השטן:³¹ "יורד ומתעה ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה". הפעם השטן לא הצליח לקבל רשות ליטול את נשמת איוב, אבל קיבל רשות לרדת ונסות להתעות³² את איוב בדרכו.

וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשׂוֹתִים יַיִן בְּבֵית אַחֵיהֶם הַבְּכוֹר. וּמִלְאָף בָּא אֶל אֱיֹב וַיֹּאמֶר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֲתָנוֹת רְעוֹת עַל יְדֵיהֶם. וַתִּפֹּל שֶׁבַע וַתִּקְחֶם וְאֶת הַנְּעָרִים הָכּוּ לְפִי תָרַב וְאִמְלָטָה רַק אֲנִי לְבִדִּי לְהַגִּיד לָךְ. עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמֶר אֵשׁ אֶל־הֵימָּה נִפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם וַתִּבְעַר בְּצֹאן וּבַנְּעָרִים וַתֹּאכַלֵּם

29. איוב פרק א, ט-יא.

30. שם, יב.

31. בבא בתרא, דף טז עמוד א.

32. השורש תע"ה (להבדיל מ"טע"ה) משמעותו איבוד דרך. למשל, "תעיתי כשה אובד" (תהלים קיט, קעו).

וְאִמְלֹטָה רַק אֲנִי לְבִדִּי לְהִגִּיד לָךְ. עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמֶר
כְּעֻדִים שָׁמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּפְשְׁטוּ עַל הַגְּמָלִים וַיִּקְחוּם וְאֶת
הַנְּעָרִים הָכּוּ לִפְנֵי חָרֵב וְאִמְלֹטָה רַק אֲנִי לְבִדִּי לְהִגִּיד לָךְ. עַד זֶה
מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמֶר בְּנִיךָ וּבָנוֹתֶיךָ אֲכָלִים וְשִׁתִּים יַיִן בְּבֵית
אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר. וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמְּדַבֵּר וַיַּעַע
בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל הַנְּעָרִים וַיָּמּוּתוּ וְאִמְלֹטָה רַק אֲנִי
לְבִדִּי לְהִגִּיד לָךְ.³³

התיאור הפסטורלי של תחילת השבוע, לאחר סיום המפגש המשפחתי של איוב ובניו, עם המראה הנפלא של הבקר חורש, וקידם האתונות רועות באחו, שמבטאות חלק מהפלא שבעושרו של האיש הזה:³⁴ "מאי (=מה זה שכתוב): 'הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם?' אמר ר' יוחנן: מלמד שהטעימו הקדוש ברוך הוא לאיוב מעין עולם הבא". עונת החריש אינה העונה שמוציאים את האתונות למרעה בחוץ. החריש הוא בתחילת החורף ובזמן זה אין בשדות מרעה רב. את החציר אוספים לבהמות הבית בסוף הקיץ, אך אצל איוב ללא עמל הגידול "הזורעים... ברינה יקצורו" כבר בזמן החריש גדל העשב לאתונות.

הצרות קורות בזמן הכי פחות מתקבל על הדעת, ביום שבניו ובנותיו של איוב נמצאים בבית אחיהם הבכור, מה שאומר שאיוב בדיוק הבוקר סיים את הסיבוב השבועי ורק זה עתה קידש אותם והעלה עולות מספר כולם ליתר בטחון שמא הם חטאו "וּבְרַכּוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּם". אין ספק שברגע הזה איוב ובייחוד משפחתו נמצאים במצב הרוחני הטוב ביותר, ובכל זאת: "רוח גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמְּדַבֵּר וַיַּעַע בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל הַנְּעָרִים וַיָּמּוּתוּ".

33. איוב פרק א, יג-יט.

34. בבא בתרא, דף טו עמוד ב.

הפליט היחיד מכל צרה מגיע לבשר לאיוב על מה שקרה: "וְאִמְלָטָה
 רַק אֲנִי לְבִדִּי לְהַגִּיד לָךְ". מי שיש לו אוזן חדה בוודאי שומע את הפליט
 שמגיע אל אברהם לבשר לו על שביית אנשי סדום ולוט בתוכם, שגם
 הם נשבו על ידי צבאו של מלך הכשדיים-בבליים ושאר המלכים שבאו
 איתו: "וַיָּבֹא הַפֶּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלֵי מִמְרָא הָאֱמֹרִי
 אָחִי אֲשָׁכַל וְאָחִי עֶנְרִי וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית אֲבָרָם".³⁵

צרה אחרי צרה, ארבע צרות שונות, תוכפות את איוב בזו אחר זו -
 "עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא": הבקר והאתונות הנלקחים בידי מלכת שבא
 תוך רצח הרועים, הצאן והרועים שמתים באש משמיים, שוד הגמלים
 ורצח הנערים בידי הכשדים והגרוע מכל - מות בניו ובנותיו בעת
 הסעודה בבית הבן הבכור. אם נתבונן, נשים לב שמלבד גודל הכאב
 במכה האחרונה שקיבל איוב לעומת שאר המכות, יש הבדל משמעותי
 בין הצרות השונות מבחינה אמונית. הצרות של הבקר והאתונות
 שנלקחו על ידי מלכות שְׁבָא, והגמלים שנלקחו על ידי הכשדיים, הן
 צרות על ידי בן אנוש שאולי יכולות להותיר ביד האדם המאמין קושי
 עם מענה חלקי, שהצרות באו בתחומו מכיוון שהקב"ה אינו נוטל מבני
 האדם את הבחירה החופשית, ועל כן אנשי שְׁבָא וכשדים הם שעשו
 את הרעה הזאת. לעומת צרות אלו, המכה של הצאן שבאה ישירות על
 ידי גורמי הטבע ב"אש מן השמים", ובייחוד הרוח הגדולה שמפילה
 את הבית על בניו ובנותיו, ובהצטרף העובדה שכל הצרות הללו קורות
 בבת אחת "עוד זה מדבר וזה בא" אינן מותירות לאיוב ברירה אלא
 להבין שסיפור הכשדים ושְׁבָא הם החלק הזניח באירוע - **הכל מאיתו
 יתברך!** אומנם בסדר שונה, אך אותם פמליות של מעלה, של התגלות
 מלכות שמיים במעמד הר חורב של אליהו הנביא הרוח, הרעש והאש,
 הופיעו גם כאן: הרוח - המפילה את הבית על בניו של איוב, הרעש -
 של צבאות שְׁבָא וכשדים שבאו לשדוד את בהמותיו והאש האוכלת
 את צאנו. **לאיוב הכל ברור** - המכה הגיעה ישירות מאיתו יתברך. אך

35. בראשית פרק יד, יג.

בשלב זה הוא אינו יודע ש"מן הסערה" הזו של הרוח, הרעש והאש - עוד יתגלה אליו ה'.³⁶

תגובת איוב

"וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעָלוֹ וַיִּגְזַז אֶת רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ. וַיֹּאמֶר עָרֹם יֵצְאֵתִי (בכתיב: יצתי)³⁷ מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה ה' נָתַן וְה' לָקַח יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ. בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב וְלֹא נָתַן תִּפְלָה לֵאלֹהִים".³⁸

איוב "מחזיק בתומתו" ואינו מאשים את הקב"ה במה שקרה לו כלל. הוא משוכנע שכל מה שקרה לו הוא בצדק מוחלט, והוא אף מדמיין את סיבת מות בניו בחטאם ואת עונשו בשל כך, כפי שמציין זאת הרמב"ן:³⁹

והעניין כי בכל זאת הרעה הבאה אליו עד הנה, לא חשב שיהיה במעשה האֱלֹהִים דבר בלא טעם לגמול רע לעושי

36. מלכים א פרק יט, יא-יג: "וַיֹּאמֶר צָא וְעַמְדָּתְךָ בְּהָר לִפְנֵי ה' וְהָנָה ה' עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחֹזֶק מִפְּרוֹת הַרִּים וּמִשְׁבַּר סִלְעִים לִפְנֵי ה' לֹא בְרוּחַ ה' וְאַחַר הָרוּחַ רֵעַשׁ לֹא בְרֵעַשׁ ה'. וְאַחַר הָרֵעַשׁ אֵשׁ לֹא בְאֵשׁ ה' וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דִּמְמָה דָּקָה. וַיְהִי כְשִׁמְעַ אֱלֹהֵיו וַיִּלֵּט פְּנָיו בְּאַדְרָתוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַמַּעְרָה וְהָנָה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה לָּךְ פֹּה אֱלֹהֶיךָ. אֲפֹשֶׁר לַעֲיִין בְּעֵינָיִן זֶה שֶׁהוּא סֹדֵר מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּמִסְכַּת בְּרוּכּוֹת, דָּף נַח עֲמוּד א. נִיתַן לְהַמְשִׁיךְ אֶת עֵינָיִן הַהִתְגַּלּוּת, אַחֲרֵי כָל הַצְרוּת הַלָּלוּ, קוֹל דִּמְמָה דָּקָה שֶׁל שְׁבַע יָמִים שְׂרָעֵי אִיּוֹב יוֹשְׁבִים אִיתוֹ בְּדִמְמָה עַל הָאָרֶץ, וְאַחֲרֵי מִכֵּן, הַדִּין עַל הַשְּׁגָחַת ה', וְהַתְּגַלּוּת ה' אֶל אִיּוֹב מִן הַסַּעֲרָה. הֵרֵב יוֹסֵף דּוֹב הַלִּוי סוֹלוֹבֵצִיק בִּסְפָרוֹ "מִן הַסַּעֲרָה" (עמ' 112), מְצִיין אֵף הוּא שֶׁהַהִתְגַּלּוּת שֶׁל ה' לְאִיּוֹב מִן הַסַּעֲרָה, הִיא הַתְּגַלּוּת מִסַּעֲרַת הַיָּסוּרִיין.

37. לְמִירוֹת שֶׁמְקוּבֵּל לְכַתּוֹב אֶת הַפְּסוּקִים עַל פִּי הַכְּתִיב וּלְצִיין בְּצַד אֶת הַקְּרִי, לְאוֹרֶךְ כָּל הַסֵּפֶר מְצוּיִן הַקְּרִי בְּתוֹךְ הַפְּסוּקִים וְהַכְּתִיב בְּסוּגְרִיִּים, לְטוֹבַת רְצִיפוֹת הַקְּרִיָּה שֶׁל הַלּוּמִדִּים.

38. איוב פרק א, כ-כב.

39. בפירושו לפסוק כב.

רצונו... רק הצדיק חשב כי מתו בניו בעוונם, אולי חטאו בניו וברכו אֱלֹהִים בלבבם, ונענש בעבורם כי גבה ממנו ליבם.

כפי שאנו רואים מתגובתו של איוב, על אף הצרות הוא עדיין מחזיק בתום ליבו. השטן נכשל בטענתו בפני רבונו של עולם שצרות על איוב יוכיחו שהוא אינו איש ירא אלוקים באמת. בפעם הבאה שיתיצבו המלאכים על ה', הקב"ה עתיד להוכיח את השטן על כך:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הֲשִׁמָּתָ לְבָבְךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יֵרָא אֱלֹהִים וְסָר מִרָע וְעָדִינוּ מִחֲזִיק בְּתַמָּתוֹ וְתִסִּיתֵנִי בּוֹ לְבַלְעוֹ חַנּוּם.⁴⁰

אף על פי כן הצרות ממשיכות

אף על פי שלא הצליח השטן במשימתו - "יורד ומחטיא" - להחטיא את איוב, הוא ממשיך בניסיון להיות "עולה ומרגיז, ונוטל רשות" פעם נוספת. הפעם השטן מבקש ומקבל רשות לפגוע בגופו של איוב עצמו, ולא רק בכל הסובב אותו:

וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר עוֹר בָּעֵד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בָּעֵד נִפְשׁוֹ. אִיּוֹם שָׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע אֶל עַצְמוֹ וְאֶל בְּשָׁרוֹ אִם לֹא אֶל פָּנָיו יְבָרְכֶךָ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הֲנִי בִּידְךָ אִף אֶת נִפְשׁוֹ שְׁמֹר. וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵאֶת פְּנֵי ה' וַיֵּן אֶת אִיּוֹב בְּשָׁחִין רָע מִכַּף רִגְלוֹ עַד וְעַד קִדְקִדּוֹ. וַיִּקַּח לוֹ חֶרֶשׁ לְהִתְגָּרֵד בּוֹ וְהוּא יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הָאֶפֶר.⁴¹

אחרי שהצרות של הבנים והרכוש לא הועילו לשטן, ולא ערערו את אמונתו התמימה של איוב בקב"ה, איוב חוסף מכה בגופו שלו - שחין

40. איוב פרק ב, ג.

41. איוב פרק ב, ד-ח.

רע בכל הגוף. על זה בוודאי לא יוכל יותר לטעון לעצמו שהוא סובל בגלל חטאי בניו.

צרותיו של איוב מזכירות באופן מעורר זעזוע, עם שינויים קלים בלבד, את הצרות המופיעות בפרשת הקללות שבספר דברים:⁴²

שׁוֹרֵף טְבוּחַ לְעִינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֶמֶרְךָ גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יֵשׁוּב לָךְ צִאנֶךָ נִתְּנוֹת לְאִיְבֶיךָ וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ. בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נִתְּנִים לְעַם אֲחֵר וְעִינֶיךָ רְאוֹת וְכָלֹת אֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם וְאִין לְאֵל יִדָּה. פְּרִי אֲדָמָתְךָ וְכָל יִגְיעָךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְהָיִיתָ רָק עֲשׂוּק וְרָצוּץ כָּל הַיָּמִים. וְהָיִיתָ מְשָׁעַ מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה. יִפְכָּה ה' בְּשַׁחֲיוֹ רַע עַל הַבְּרָכִים וְעַל הַשְּׂקִים אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפֹּא מִכָּפַּר רַגְלְךָ וְעַד קֶדְקֶדְךָ.

לא פלא איפוא שאיוב הצדיק זקוק לנחמה. לא פלא איפוא שכאשר נחמת הרעים אינה מגיעה איוב משתגע ממה שקרה לו. עלינו להבין את דבריו הקשים של איוב במענותיו עם הרעים כדברים הנובעים מתוך הקשר זה. "וְהָיִיתָ מְשָׁעַ מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה".

אמונת איוב ואמונת אשתו

איוב יושב על האפר ומתגרד כולו מכף רגל ועד ראש כשהוא מלא בשחין רע, בליבו מתחילות לנקר שאלות, הוא אינו מבין את דרכי הא-ל כלפיו, אך התנהגותו כאיש אמונה נמשכת. לעומתו אשתו, שאינה יכולה עוד לעמוד בסבל ולראות את בעלה בייסוריו, מציעה לו כאישה בעלת אמונה מוצא מצרותיו: "וַתֹּאמֶר לוֹ אֵשֶׁתוֹ עֲדָךְ מִחֲזִיק בְּתַמְתֶּךָ בָּרָךְ (=קלל, בלשון סגי נהור) אֱלֹהִים וָמָת".⁴³ אשת איוב מאמינה גדולה בשכר ועונש, ובשלב זה הדגשת הפסוק היא על העונש. מי

42. דברים פרק כח, לא-לה.

43. איוב פרק ב, ט.

שחם וחלילה מקלל את שם ה' הוא "פושט ידו בעיקר"⁴⁴ ולפיכך דינו מוות. אך תגובתו של איוב אינה מאחרת לבוא. הוא שולל מכול וכול את דבריה: "וַיֹּאמֶר אֵלָיָה כְּדָבָר אַחַת הַנִּבְּלוֹת תִּדְבְּרִי גַם אֶת הַטּוֹב נִקְבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים וְאֵת הָרָע לֹא נִקְבֵּל".⁴⁵ כשהיה לנו טוב, שמחנו בבחירתו של אלוקים להעניק לנו אותו, וכעת כשרע לא נקבל זאת?!

עם זאת, סיום הפסוק הזה של דברי איוב מכיל את הסנונית הראשונה של שבירתו, הכתוב מעיד עליו: "בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בְּשִׁפְתָיו". מילות חטא לא יצאו מפיו, אבל המחשבות מתחילות לנקר, ומה שעכשיו נמצא בראשו, עוד יצא בשפתיו בפרקים הבאים, כפי שדרש רבא בגמרא:⁴⁶

בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו - אמר רבא: בשפתיו לא חטא, בלבו חטא. מאי קאמר (=מה אמר)? "אֶרְךָ נִתְּנָה בְּיַד רְשָׁע פְּנֵי שִׁפְטֵיָהּ יִכְסֶה אִם לֹא יֵאָפֹא מִי הוּא",⁴⁷ אמר רבא: בקש איוב להפוך קערה על פיה (רש"י - לעקור כל כבוד, שחירף וגידף). אמר ליה אביי: לא דבר איוב אלא כנגד השטן. כתנאי (=כמו הדעות של התנאים במחלוקת שלהם): "אֶרְךָ נִתְּנָה בְּיַד רְשָׁע" - רבי אליעזר אומר: בקש איוב להפוך קערה על פיה, אמר לו רבי יהושע: לא דבר איוב אלא כלפי שטן.

44. סנהדרין, דף מט עמוד ב. כוונת הדברים שהמקלל את ה' הוא כמו עובד העבודה הזרה, כופר בעיקר הנהגת הקב"ה את העולם, ולכן אינו ראוי לחיים בעולם שברא הקב"ה. אפשר לפרש את הדברים שכוונת אשת איוב הייתה שאיוב "יברך" את ה' בפני עדים, ובבית הדין ידונו אותו למוות על חטאו החמור, כפי שהעידו על נבות הזורעאלי "ברך נבות אֱלֹהִים וּמֶלֶךְ" (מלכים א פרק כא, יג) ובשל עדות זאת דנו אותו למיתה. במקרה של נבות הייתה זאת עדות שקר, על פי הצעתה של אשת איוב העדים יעידו אמת. כפי שנראה בהמשך, הרמב"ן לא הבין כך, אלא הבין שהכוונה של אשת איוב הייתה שהקב"ה יהרוג את איוב בגלל חטאו.

45. שם, פסוק י.

46. בבא בתרא, דף טז עמוד א.

47. איוב פרק ט, כד.

איוב עדיין לא חטא בשפתיו, אך רבא מסביר שהפסוק שאותו יאמר לרעיו בהמשך, כנראה כבר מנקר בליבו: "אֶרֶץ נִתְּנָה בְּיַד רָשָׁע פָּנִי שִׁפְטִיָּה יִכְסֶּה, אִם לֹא אֶפֹּא מִי הוּא?" זהו טיעון שהנהגת הארץ אינה הוגנת, הקב"ה מאפשר לרשע לחגוג ככל העולה על רוחו, ללא דין וחלילה ללא הקב"ה - הדיין!

מה חשבה אשת איוב?

הרמב"ן מתנגד לפירושו של רש"י לדבריה של אשת איוב, הטוען שהיא אומרת לו ש"יברך"⁴⁸ את אלוקים ועל ידי כך הוא ימות,⁴⁹ מכיוון שלא כל מי ש"מברך" את ה' מת באופן מיידי. לפיכך הוא מסביר את הדברים כדברי טעם בעלי עומק השקפתי. לדעת הרמב"ן אשת איוב הייתה עובדת ה' על מנת לקבל שכר. היא מאמינה שעבודת ה' שלהם מעניקה להם חיים ארוכים, אך אינה מבינה איזה טעם רואה איוב לחייו במצבם הנוכחי, לפיכך היא מציעה לו להפסיק להאריך אותם:

והנכון בעיני כי היתה האישה הזאת יראת ה' על מנת לקבל פרס (=שכר), לכן כאשר שמעה את איוב אומר: "ה' נתן וה' לקח יהיה שם ה' מבורך" חשבה כי מחזיק איוב בתומתו כדי להאריך חייו, על כן אמרה: מה טובו חייך בצער הזה ומה תוחיל לה' עוד? ברך אותו ואם תמות כי אין בעבודתו לך תועלת אפילו יהיו חייך תלויים בכך. והוא השיב: ואת הרע לא נקבל? כי עבודת מאהבה, לא על מנת לקבל פרס.

48. בלשון "סגי נהור".

49. רש"י: "ומות - לשון צוואה, כמו ומות בהר". כלומר, כפי שנאמר למשה רבנו, לעלות להר ולמות שם, כציווי אֱלֹהִים, כך גם אשת איוב אומרת לו שאם "יברך" את אלוקים הוא ימות באופן מיידי.

עמדת התרגום בנוגע לאשת איוב

איוב מאשים את אשתו בכך שבדבריה יש תלות בין אמונה לטובות הנאה:

ואמרת ליה דינה⁵⁰ איתתיה: עד כדון את מתקף בשלימותך? בריך מימרא דה' ומית. ואמר לה היכמא די ממללן חדא מן נשיא דעבדין קלנא בבית אבהתהון הכדין את ממללא? לחוד ית טבא נקבל מן קדם ה' וית בישא לא נקבל? בכל דא לא חב איוב בספותוהי ברם ברעיוניה הרהר במילין.

תרגום לעברית: ואמרה לו דינה אשתו: עד מתי אתה מחזיק בתומתך? ברך את דבר ה' ותמות. ואמר לה (איוב): כמו שמדברות אחת מן הנשים שבבית אביהן עושים תועבות - האם כך את מדברת? רק את הטוב נקבל מלפני ה' ואת הרע לא נקבל? בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו, אבל במחשבתו הרהר דברים.

מהו ההבדל בין בית שבו עושים תועבות לבית שלא עושים בו תועבות ביחס לדברים שהיו בין אשת איוב לאיוב? הגמרא בכמה מקומות⁵¹ מבחינה בין יהודי לגוי שבנם חולה והם נותנים כסף לצדקה על מנת שהבן יחיה. יהודי העושה כן הוא צדיק גמור, ולעומתו גוי שעושה כן אינו צדיק כלל. רש"י מסביר את ההבדל בעניין זה בין יהודי לגוי:⁵²

50. התרגום נוקט בדעה שבגמרא (בבא בתרא, דף טו עמוד ב) שטוענת שאיוב חי בימי יעקב אבינו ונשא לאישה את דינה בתו. לענייננו ראוי להזכיר ולציין שהדעות השונות על זמן חייו של איוב נתלות ברעיון מדרשי דק, שבנוי על השוואה מילולית קטנה. איוב אומר לאשתו: "כדבר אחת הנבלות תדברי", וביחס לדינה בת יעקב, לאחר שנאנסה על ידי שכם בן חמור נאמר "כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב" (בראשית פרק לד, ז), מכיון שהמילה "נבלה" נאמרה בשני המקומות, מייחסת הדעה הזו שדינה שנעשתה בה נבלה היא האישה המתנהגת כאחת הנבלות.

51. ראש השנה, דף ד עמוד א; בבא בתרא, דף י עמוד ב.

52. ראש השנה, דף ד עמוד א, ד"ה "כאן בישראל".

"כאן בישראל - שלבו לשמים, ואם מריעין לו בחייו - אינו קורא לו תגר, אלא תולה היסורין בעווננו, אבל נכרי אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר". זאת אומרת, ההבחנה בין היהודי לגוי היא במצב שבו האב נתן צדקה על מנת שבנו החולה יחיה, אלא שלדאבון לב בנו נפטר - האם הוא יהיה שלם בליבו גם כשהצדקה לא הועילה למטרה שלשמה נתן אותה? היהודי לא יתחרט על מתן הצדקה, הוא נתן אותה בלב שלם, והיא נשארת כצדקה לכל דבר. מצוות הצדקה שלו היא מצווה מוחלטת - ולעניין נתינת הצדקה, הרי הוא צדיק גמור. לעומת זאת, הגוי יקרא תגר על ריבונו של עולם על כך שהוא קיבל ממנו את הכסף אבל לא נתן את התמורה. בכך רואים שנתנת הצדקה שלו לא הייתה בלב שלם, אלא רק על תנאי שהטובה שהוא מבקש לקבל תגיע אליו בסופו של דבר.

איוב אומר לאשתו שעבודת ה' שלה היא כמו של מי שגדל בבית שעושים בו תועבות של עבודה זרה. לעובדי העבודה הזרה אין בעיה עם ריבוי אלוהות, ולכן הם מוכנים גם לקיים את מצוות ה' אם תצא להם תועלת מכך, אבל אם לא תמצא בכך תועלת הם יעזבו את עבודת ה' בטריקת דלת קולנית. לפיכך, טוען בפניה איוב, היא אמרה לו שאין טעם בעבודת ה': "בְּרֶךְ (=קלל, בלשון סגי נהור) אֱלֹהִים וְמָת!"

מהר"י קרא - איוב ידע שזוהי הצרה האחרונה - אמונה בגאולה

בפרשנות שנגענו בה עד כה ביחס לתשובת איוב לאשתו, קראנו את הפסוק כשאלה רטורית: "גַּם אֶת הַטֹּב נִקְבַּל מֵאֵת אֱלֹהִים וְאֵת הָרָע לֹא נִקְבַּל?!". הפרשן מהר"י קרא⁵³ קורא את הפסוק כאמירה חד

53. ר' יוסף קרא חי בצרפת. נולד סביב שנות ד' אלפים תת"כ-תת"ל, לפני יותר מ-950 שנה. (כך על פי א' אופטוביצר, מבוא לראבי"ה, עמוד 353, לשם ציין פרופ' משה ארנד המהדיר לפירוש ר' יוסף קרא לספר איוב, בהוצאת מוסד הרב קוק, בעמוד 11).

משמעת! לאחר שאשתו מציעה לו לסיים את חיי הסבל שלו, בטרם יבואו אליו צרות נוספות, משיב לה איוב את תשובתו כתשובה החלטית המאמינה בגאולה: "גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל":

גם את הטוב אנו עתידין לקבל כמו שקיבלנו את הרעה, וכן ירמיה אמר: "כי אם הוֹגָה וְרָחַם כְּרֵב חֶסֶדְיוֹ"⁵⁴ ומכאן ואילך לא נקבל עוד את הרע!

איוב ידע שיש קץ לימי הרעה.⁵⁵ אולי הוא ידע שלא יהיה חמור משפטו ממשפט הרשעים בגיהנום שנמשך שנים עשר חודש,⁵⁶ אולי הוא ידע שתהליך הגאולה של איוב יהיה כשל עם ישראל, ובסופו של דבר יתקיים בו: "וְשָׁלְמוּ יָמֵי אַבְלָךְ".⁵⁷

54. איכה פרק ג, לב.

55. את הפסוק "כן יורד שאול לא יעלה" (איוב, פרק ז, ט), פירש מהר"י קרא באופן שאין הכוונה שלעולם לא יעלה איוב מהצרות שלו: "כן יורד שאול לא יעלה, לפי פשוטו של מקרא לא כפר בתחיית המתים, אלא כך אמר איוב עד זמן גדול לא יעלה משאול".

56. משנה עדויות, פרק ב משנה י: "אף הוא (ר' עקיבא) היה אומר חמשה דברים של שנים עשר חדש: משפט דור המבול שנים עשר חדש, משפט איוב שנים עשר חדש, משפט המצריים שנים עשר חדש, משפט גוג ומגוג לעתיד לבא שנים עשר חדש, משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, שנאמר (ישעיה פרק יט, טו): 'וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ'".

57. ישעיה פרק ס, כ.